

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Cursus theologici iuxta scholasticam huius temporis
Societatis Jesu methodum tomus ...**

Amico, Francesco

Duaci, 1640

Sectio I. An Filius sit propriè Verbum, eique tantùm proprium?

[urn:nbn:de:hbz:466:1-82000](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-82000)

atione positiva secundario & materialiter importat. Ceterum ad distinctam notionem sufficit eadem personalis proprietas, ut manifestativa novae dignitatis, qualis est in Patre notio ingenti, quae per negationem essendi ab alio manifestat peculiarem dignitatem Patris, quam habet essendi à se, cum primitate hypostaticè terminandi naturam Divinam adaequatè in ratione primae hypostasis. Ad confirmationem, falsa est maior: nam filio & nascibilitas importat solam rationem positivam, ipsam nimirum positivam relationem Filij ad Patrem, ac Nati ad Genitorem. *Ingenitum* verò & *Innascibile*, cum sint privativa, de formali importat oppositam negationem Geniti ac Nati.

Augustin.
explicatur.

69. Augustinus autem apertè eo loco fatetur, *Ingenitum* nihil positivum de formali importare, sed solum negare relationem Geniti ad Genitorem. Unde idem prorsus significare ait *Ingenitum*, quod non genitus, ac non Filius: *Relativè autem*, inquit, *negamus dicendo, non Filius; relativè igitur negamus, dicendo non genitus. Ingenitus porro quid est, nisi non genitus?* Cum autem concludit. *Non ergo receditur à relativo predicamento, cum Ingenitus dicitur: Non vult affirmare, Ingenitum importare positivam rationem praedicamenti relationis, sed solum vult docere, nulum aliud praedicamentum per se importare, sed tantum negare illud ipsum, quod genitus affirmat: & quia genitus relationem, non substantiam affirmat; Ingenitus quoque relationem, non substantiam negat. Negativa porro, inquit, ista particula, non id efficit, ut quod sine illa relativè dicitur, eadem praeposita substantialiter dicatur, sed id tantum negatur, quod sine illa aiebatur: velut cum dicimus, homo est, substantiam designamus. Qui ergo dicit, non ho-*

mo est, non aliud genus praedicamenti enunciat, sed tantum illud negat. Ex quibus apertè colligitur mentem Augustini fuisse, *Ingenitum* solam negationem geniti importare.

70. Ad secundum Aureoli negatur consequentia. Nam esse in se importat positivum modum, quo substantia in se ipsa existit: esse verò à se, licet fundetur in aliqua ratione positiva, formaliter tamen & primario importat solam negationem essendi ab alio. Ad tertium nego, esse à se de formali & principaliter importare positivam sufficientiam essendi à se, licet illam importet de materiali, & secundario. Ad quartum nego minorem: est enim eadem ratio de his nominibus, ac de reliquis privativis. Ad fundamentum secundae sententiae patet ex dictis.

Aureoli.

71. Ad fundamentum verò Aureoli pro tertia sententia adductum negandum est, nomina substantiva per se primò importare suppositum, sed formam, quam explicite & directe significant, siue illa positiva sit, siue negativa, alioqui, si per se primò importarent suppositum, eo tantum multiplicato, multiplicaretur denominatio ipsa nominis: quia multiplicato principali significato, multiplicatur ipsa nominis denominatio. Unde dici possent tres Dij; siquidem supposita, quae per se primò in sententia Aureoli importat nomen Deus, multiplicatur, esto non multiplicetur forma ipsa Deitatis, quae in sententia eiusdem minùs principaliter importatur. Quare dicendum est, *Ingenitum* & *Innascibile* substantivè accepta per se primò importare tantum negationem, secundario verò & de materiali suppositum. Ex his etiam patet ad primam & secundam rationem dubitandi adductas pro opposita sententia secundae assertionis.

Ad fundamentum Aureoli.

DISPUTATIO XXVI.

De Persona Filij.

SECTIO PRIMA.

An Filius sit propriè Verbum, eique tantum proprium?

Alogiani.

Augustin.

1. **F**UIT antiquus error Alogianorum siue Alogorum, qui omne Verbum in Deo negabant: quorum meminit Aug. lib. de Haeresibus, haeresi 30. qui propterea Alogiani siue Alogi, id est sine Verbo dicti sunt, eo quod Dei Verbum credere noluerunt. Quae de causa, ut testatur ibidem August. Ioannis Evangelium, eiusque Apocalypsin,

in quibus Dei Verbum expressè habetur, ut libros canonicos agnoscere noluerunt. Sed hi apertè convincuntur alijs Scripturae testimonijs, quibus expressè Dei Verbum revelatum est: Sapientiae 18. *Omnipotens sermo tuus de caelo è regalibus sedibus prosiluit* &c. Ecclesiastici 1. *Fons Sapientia Verbum Dei in excelsis: Psal. 44. Eructavit, ut de aeterno Parente omnes Patres interpretantur,*

Sapient. 18.

Eccles. 1.
Psal. 44.
Patres.

cor meum

cor meum Verbum bonum. Fuerunt & alij, qui Dei Verbum negarunt, quos ex professo referre & confutare, non est nostri instituti, qui, ut in proœmio de Deo Trino testati sumus, eas tantum controuersias examinandas suscepimus, quæ solùm inter Catholicos agitari solent. Quare omisissis Hæreticorum erroribus, ad Catholicorum sententias accedamus, qui concedentes proprium Verbum in Deo, solùm dubitant, an illud dicatur essentialiter, an personaliter, an utroque modo.

Durandus.

2. PRIMA sententia est Durandi in 1. distinct. 27. quæst. 3. Affirmantis: Verbum in Diuinis dici tantum essentialiter, non autem personaliter, nisi per appropriationem, sicut Sapientia: appropriatur Filio, Amor Spiritui sancto. Fundamentum ipsius est duplex, alterum quod tradiderat distinct. 6. quæst. 2. quia nimirum Filius non producit per actum intellectus; sicut nec Spiritus sanctus per actum voluntatis; sed uterque per actum naturæ, præcedentem actum intellectus & voluntatis. Sed Verbum quid dicitur includit actum intellectus: igitur non potest propriè dici de Filio, aut Spiritu Sancto. Alterum fundamentum ipsius est, quod tradit hîc. Quoniam *Verbum* vi nominis importat tantum actum intelligendi, qui essentialis est, licet ex vniuersali consuetudine loquentium & scribentium approprietur soli Filio: sicut ex eadem consuetudine soli Spiritui sancto appropriatur *Charitas*. Maiorem probat primo ex Anselmo in Monologio cap. 60. vbi, *Nihil aliud est, inquit, summo Spiritui dicere, quam quasi cogitando intueri. Quod idem docuerat cap. 30. & 34.*

Anselmus.

3. Secundò de ratione Verbi est, esse expressiuium & manifestatiuum obiecti: hoc autem competit Deo ratione solius actus essentialis: ergo. Maior supponitur ut certa. Minor probatur, quia actus notionalis supraessentialis non addit nisi solam relationem producti, aut producentis; atqui sola relatio producti, aut producentis non habet vim exprimendi aut manifestandi obiectum, ut per se pater: alioqui aliqua obiecti representatio esset in vna persona; quæ non esset in alia, sicut aliqua relatio est in vna persona, quæ non est in alia.

4. Tertio. Præcisâ omni productione intra Deum, æquè perfectè se ipsum diceret, & reliqua omnia Deus, atque nunc. Sed implicat esse *Dicere* absque Verbo: ergo Verbum non importat aliquid personale, sed essentialis. Maior probatur, quia Verbum non ponitur in Deo propter indigentiam, ut per illud simpliciter intelligat, vel ut melius intelligat, quod sine illo vel simpliciter, vel non æquè bene intelligeret.

5. Quarto, *Dicere* non est actus personalis: ergo nec Verbum est terminus personalis. Consequentia pater, nam *dicere* se habet ad Verbum, sicut productio ad terminum productum: sed productio & termi-

nus productus sibi mutuo proportionantur: ergo si *dicere* non est actus personalis, nec Verbum eius terminus erit personale. Antecedens probatur: nullus actus personalis conuenit omnibus personis, cadit supra creaturas, aut reflectitur supra personam ipsam dicentem. Atqui *dicere* conuenit omnibus personis; cadit supra creaturas, & reflectitur supra ipsam personam dicentem: ergo non est personalis. Maior constat, nam omnis actus personalis est productius alius cuius personæ Diuinæ: ergo si conueniret omnibus personis omnes personæ producerent: si caderet supra creaturas, vel reflecteretur supra personam ipsam dicentem, produceret creaturas, & personam ipsam dicentem: quod implicat. Minor probatur, nam quælibet persona Diuinæ se ipsam dicit, & creaturas omnes. Pater enim dicit se ipsum & creaturas: pariter Filius se ipsum dicit & omnia; eodem modo Spiritus sanctus. Ergo *dicere* conuenit omnibus personis, cadit supra creaturas, & reflectitur supra personam dicentem.

6. Quintò. Nullus vocaliter dicit, verbo ab alio, sed à se vocaliter proloquo. Ergo nullus dicit verbo mentali ab alio, sed à se mentaliter proloquo. Si autem solus Filius in Diuinis esset Verbum, solus Pater se ipsum Verbo diceret, quia solus Pater tale Verbum profert. Constat autem, quod quævis persona se ipsam dicit & reliqua omnia: ergo Verbo essentiali, non personali.

7. Sextò. Verbum est actus vitalis immanens, quo intelligens constituitur vitaliter immanenter intelligens. Sed omnes personæ Diuinæ sunt vitaliter immanenter intelligentes: ergo per Verbum essentialis: nam solùm Verbum essentialis, est vitaliter immanens in omnibus. Personale enim solùm manet in persona, cuius est, atque adeò nequit esse in omnibus immanens.

8. Septimò. Omne intelligens intelligendo concipit Verbum: omnes personæ Diuinæ sunt intelligentes: ergo omnes concipiunt Verbum non personale, ergo essentialis. Maior probatur, nam ideò ponitur Verbum, ut sit intelligenti ratio intelligendi.

9. Octauò. Si Deus vna tantum esset persona, adhuc haberet Verbum, quo intelligeret; non productum, cum nulla tunc in Deo esset productio. Nam omnis productio intra Deum terminatur ad aliquam personam, quæ tunc nulla esset in Deo producta; ergo identificatum cum propria essentia: Igitur Verbum non est personale, sed essentialis.

10. Nonò. Verbum creatum non consistit formaliter in relatione producti, sed in qualitate ipsa absoluta exprimente & representante obiectum: ergo & Verbum ipsum increatum. Consequentia constat, quoniam ex Verbo creato nos deuenimus in cognitionem Verbi increati. Antecedens probatur, nam præcisâ omni relatione, manente

nente

nente sola qualitate absoluta exprimente & representante obiectum, manet integra essentia Verbi creati. Confirmatur, nam Verbum formaliter consistit in ipsa manifestatione obiecti, quæ non in relatione, sed in aliqua ratione absoluta saluatur.

11. SECUNDA sententia affirmat, Verbum tam essentialiter quàm personaliter verè & propriè de Deo dici. Est S. Thomæ in 1. dist. 27. q. 2. art. 2. & q. 4. de verit. art. 2. Capreoli in 1. distinct. 27. art. 1. concl. 4. Ferrar. 4. contra gentes c. 13. §. Considerandum secundo. Fundamentum S. Thomæ est, quoniam Verbum vi nominis non importat relationem tantum, nec rem absolutam tantum, sed rem absolutam simul cum respectu ad dicentem; significat enim quandam emanationem, siue exitum intellectus in manifestationem sui: Atqui ad quidditatem Verbi non requiritur, ut iste respectus ad dicentem importatus sit realis, sed sufficit si sit rationis: Ergo Verbum in Diuinis non solum dicitur personaliter, sed etiam essentialiter. Consequentia constat, nam tota ratio, cur Verbum in Diuinis non dicatur essentialiter est, quia Verbum quidditatiuè includit respectum realem ad dicentem; ergo, si hic ad essentiam Verbi non requiritur, non est cur de Deo essentialiter dici non possit, cum solus respectus rationis non pugnet cum essentialibus. Minor probatur, nam Verbum in nobis, à quo translatum est ad Deum, est similitudo rei intellectæ, prout concepta in intellectu, & ordinata ad manifestationem sibi, vel alteri: sed talis species in Diuinis sumi potest dupliciter, vel ut realiter distincta ab eo, cuius similitudinem gerit, & sic conuenit Deo personaliter; vel ut ratio tantum intelligendi, & sic, cum ipsa essentia Diuina sit sibi ipsa ratio intelligendi & manifestandi se ipsam, ipsa essentia ut species & similitudo sui cum respectu rationis ad se ipsam, ut dicentem, erit Verbum essentialiter. Vtrobique tamen monet Angelicus Doctor, secundum sanctos, & communiter loquentes, Verbum accipi personaliter: & quia secundum Philosophum vsus est maximè æmulandus in significationibus nominum, idè tandem concludit, hoc modo loquendum esse Theologis.

12. TERTIA sententia docet, Verbum non nisi personaliter de Deo propriè dici. Est S. Thomæ 1. p. quæst. 34. artic. 1. ubi retractata sententia, quam sub formidine alibi tradiderat, absolute definit, Verbum non nisi personaliter, id quæ de solo Filio propriè dici. Eandem sententiam docet Magister in 1. distinct. 27. cum tota Schola Theologorum. Vide Syluium 1. p. cit. loco. Quin sententiam Durandi ut erroneam, & in fide periculosam censent Torres 1. p. quæst. 27. art. 1. quæst. 3. concl. 1. Molina q. 34. art. 1. Suarez 1.9. de Trinit. c. 2. num. 6. Ruiz disp. 57. sect. 4. n. 5. Nam quamuis non neget simpliciter proprium Verbum in Diuinis, cum illud in omni proprietate concedat in actu essentiali, in quo differt ab errore Alogiorum,

qui impliciter negabant omne Verbum in Deo, negat tamen proprium Verbum de Filio, quod tamen non negat secunda sententia; sed solum affirmat, illud æquè propriè, dici de actu essentiali, quæ propterea nullam meretur censuram, præsertim si declaret, hanc acceptionem non esse propriam: alioqui absolute illam affirmando, nulla adhibita declaratione, temeritatis notam non effugiet, cum sit contra communem modum loquendi Patrum & Scholasticorum in re grauissima. Pro explicatione huius sententiæ;

13. Præmittenda est Verbi notio, quæ duplex est, propria, & impropria. Impropria adhuc duplex, altera pro qualibet re Verbo manifestabili, quæ extenditur etiam ad nutus & Scripturas; atque hæc frequentissima est in sacris literis, ut Exodi 9. *Cras faciet Dominus Verbum istud in terra.* Est autem hæc impropria Verbi notio, quia Verbum ex primaria sua institutione impositum est ad significandum non res ipsas immediate, sed signa rerum notificatiua: notio autem propria nominis dicitur illa, quam ex primæua sua institutione nomen sortitur. Vnde contradicit sibi ipse Durandus, dum fatetur, Verbum ab omnibus sumi personaliter, & tamen vi nominis importare aliquid essentialiter: nam propria nominis notio est illa, ad quam significandam nomen imponitur. Cum enim nomina non significant ex natura sua, sed ad placitum, illam rem propriè significabunt, ad quam ex placito Sapientum significandam imponuntur. Quare contradictio est, dicere Verbum ab omnibus personaliter vsurpari, & tamen vi sua aliquid essentialiter significare; cum nomina non alium modum significandi habeant, quàm ex impositione Sapientum, quam impositionem vsus ipse & consuetudo confirmat. Altera impropria Verbi notio est, pro actu ipso imaginationis, cum quo externam vocem proterimus. Est etiam hæc impropria Verbi notio, quia Verbum propriè est terminus locutionis, est enim impositum ad significandum medium, quo naturæ intellectuales vel secum ipsæ, vel cum alijs loquuntur. Vnde in sola potentia locutiua propriè reperitur, hæc autem sola est potentia intellectiua, & vocis externæ prolatiua, quatenus instrumentum est intellectui. Propria autem Verbi notio est tum externa ipsa vocis prolatio ad significandum alteri formata; tum interna mentis conceptio ad manifestandum sibi, vel alteri obiectum, quod in specie intelligibili latebat, expressa.

14. Conueniunt autem Verbum vocale & mentale primò, quia vtrumque est signum ad manifestandum aliquid ordinatum. Secundò, quia vtrumque est aliquid à dicente productum. Differunt verò primò, quia vocale rem dictam manifestat non ex natura sua, sed ex alterius ordinatione. Mentale verò ex natura sua, cum sit naturalis imago rei, quam repræsentando significat. Secundò, vocale non est actus immanens, sed transiens à principio proferente in extrinsecum am-

Modus loquendi Patrum & Scholasticorum.

Exod. 9.

Durandus.

S. Thomæ.
Capreol.
Ferrariensis.

S. Thomæ.

Philosophus

S. Thomæ.

Magister.
Syluius.
Durand.
Torres.
Molina.
Ruiz.

Alogi.

biens, in quo formatur sonus rei manifestandæ significatiuus, quæ vox dicitur. Mentale verò manet in ipso principio dicente, in quo recipitur ad manifestandam rem dictam. Tertio, Vocale non manifestat rem dictam formaliter, sed efficienter emittendo speciem sui in organum auditus, quæ excitatus auditor format sibi phantasma vocis significatiuæ: ex quo phantasmate per intellectum agentem eruit sibi speciem intelligibilem, quæ determinatus intellectus possibilis elicit conceptum rei dictæ ac significatæ per vocem. Mentale verò rem, quam representando significat, manifestat formaliter, se ipso intellectum informando. Quarto, mentale essentialiter ordinatur ad manifestandum formaliter soli intellectui, à quo gignitur, tanquam actus vitalis essentialiter additus proprio subiecto. Dixi *formaliter*, nam obiectiuè potest etiam ordinari ad manifestandum alijs, ut cum Angelus obiectiuè manifestat suum Verbum alteri Angelo. Vocale autem, quia non manifestat rem, quam significat, formaliter, sed efficienter, potest idem numero significare pluribus.

15. Ex his patet, quòd etiam si hoc nomen impositum sit à principio ad significandum Verbum vocale, utpote nobis magis notum, propter convenientiam tamen, quam vocale habet in primaria significatione cum mentali, extunc censetur significasse utrumque. Nam qui nomina imponit principaliter intendit ad primariam rationem rerum, in qua si multa conueniunt, omnia censentur eodem nomine, tanquam sigillo obfignata. Constat in hoc nomine, *Scientia*, quòd licet à principio impositum sit ad significandam scientiam creatam, ut nobis magis notam, quia tamen in primaria ratione, quæ est certum reddere intellectum de rebus, conuenit scientia creata cum increata; & qui tale nomen imposuit principaliter attendit ad primariam rationem scientiæ, iam extunc censetur sub hoc nomine comprehensam fuisse scientiam increatam. Propter eandem convenientiam in principali significato Verbi vocalis & mentalis, tam creati, quam increati, omnia hæc tria Verba censentur vno eodemque nomine per se primò ab institutore virtualiter saltem comprehensa: ac proinde tam per se hoc nomine importari significatum Verbi vocalis, quam mentalis, tam creati, quam increati. Ita ut nullum fuerit tempus, quo tantum de vocali diceretur propriè, de reliquis verò impropiè, donec ad illa significanda per nouam impositionem extenderetur, cum in ipso principio impositionis statim illud extensum fuerit ad omnia hæc tria Verba significanda. Quod non obscure significare videtur Augustinus. 15. de Trinit. c. 11. vbi: *Verbum*, inquit, quod foris sonat, signum est Verbi, quod intus luget, cui magis Verbi competit nomen. Nam illud quod profertur carnis ore, vox verbi est, verbum; & ipsum dicitur propter illud, à quo ut foris appareret, assumptum est. Quibus verbis colligi-

Augustin.

tur, hoc nomen, *Verbum*, principaliter à principio significasse Verbum internum.

16. Ex dictis hanc possumus Verbi in communi definitionem elicere: *Verbum est signum ad aliquid manifestandum à dicente expressum*. Quatenus *signum*, duplicem importat respectum, alterum ad rem significatam, alterum ad eum, cui res significata manifestatur: omne quippe signum ad aliquid alicui manifestandum ordinatur. Quatenus à *dicente expressum*, importat respectum producti ad producentem. Quare *Verbum* his tribus respectibus essentialiter constituitur, signi ad significatam, ad percipientem significatum, & producti ad producentem. Primi duo respectus non necessariò sunt reales, ut patet tum in Verbo vocali creato, tum in Verbo mentali increato, in quibus uterque respectus ad rem significatam, & ad eum, cui res significata manifestatur, sunt rationis: in increato propter summam identitatem ipsius cum re significata, & cum eo, cui res significata manifestatur: in vocali autem creato defectu intrinsecæ ordinationis tam ad rem significatam, quam ad eum, cui res significata manifestatur. Tertius verò respectus in omni Verbo est realis, utpote fundatus in passiva origine producti ad producentem. Quamuis in Verbo mentali creato omnes isti tres respectus sint reales, utpote omnes fundati in causalitate reali. Ex quo colligitur, Verbum ut sic quidditatiuè constitui tribus hisce respectibus, sed vno duntaxat reali dicti à dicente, reliquis verò duobus abstrahentibus à reali & rationis: tum quia hic tantum reperitur realis in omni Verbo: tum quia absque isto respectu reali non saluatur ratio manifestatiui, quæ essentialiter constituit rationem Verbi ut sic, ut infra constabit. His de natura Verbi præmissis,

17. Dico I. Verbum non nisi personaliter de Deo propriè dicitur, idque tantum de Filio. Assertio constat autoritate Scripturæ, quæ, teste S. Thoma quæst. 4. de veritat. artic. 3. ait: *aut vix, aut nunquam Verbum, vel imaginem ponit nisi pro Filio*. Quod signum est, de solo Filio propriè dici: nam quod de vna persona dicitur appropriatè, interdum etiam prædicatur de reliquis: ut *sapientia* non solum prædicatur de Filio, cui tantum appropriatur, sed etiam de Patre & Spiritu Sancto. Et *potentia* non solum dicitur de Patre, cui soli conuenit per appropriationem, sed etiam de Filio & Spiritu Sancto. Similiter & *charitas*, quæ appropriatur Spiritui Sancto, sæpè etiam prædicatur de Patre & Filio, quod notauit Augustinus. 15. de Trinit. cap. 7. Solam autem illam, quæ sunt propria vniuscuiusque personæ, nunquam solent de omnibus prædicari. Igitur si Verbum nunquam de Patre & Spiritu Sancto, sed de solo Filio scriptura prædicat, signum est, illud esse personale soli Filij proprium. Quod autem hoc nomen *Verbum* scriptura semper usurpet ut proprium Filij, colligitur primo ex Ioan. 1. vbi Evangelista in eadem significatione usurpat *Verbum* & *Unigenitum*, illudque soli Filio tribuit, ut con-

Scriptura
authoritas.
S. Thom.

Augustin.

Ioan. 1.

distin-

distinctæ personæ à cæteris: Et Verbum, inquit, caro factum est, & vidimus gloriam eius, gloriam quasi unigeniti à Patre. Vbi eundem, quem appellauerat Verbum, appellat unigenitum Patris: eumque sub nomine Verbi docet, hominem factum esse: est autem unigenitus Patris homo factus ut persona condistincta à cæteris. Secundò primæ Ioan. 5. Tres sunt, inquit Apostolus, qui testimonium dant in cælo, Pater, Verbum, & Spiritus Sanctus. Quæ tria nomina designat Trinitatem personarum, ut inuicem condistinctas, & respondere videntur tribus illis nominibus, quibus eadem personarum distinctio designatur Matthæi ultimo: In nomine Patris, & Filij, & Spiritus Sancti. Tertio, Apocalypsis 19. Tanquam proprium Filij nomē assignatur Verbum: Habens, inquit, nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse: & vestitus erat veste aspersa sanguine, & vocatur nomen eius Verbum Dei.

18. At instat Durandus, idem Filius Dei ibidem vocatur fidelis & verax, quæ nomina non sunt propria, sed appropriata: ergo idem censendum de nomine Verbi. Sed contra, nam ex peculiari modo, quo hoc nomen præ cæteris Filio Dei assignatur, apertè colligitur, hoc esse proprium, cætera verò appropriata. Nam dum de appropriatis loquitur: Et vocabatur, inquit, fidelis & verax: quasi per sensibiles effectus, ita vocabatur ab hominibus. Dum verò loquitur de nomine Verbi: habens, ait, nomen scriptum, quod nemo nouit nisi ipse, & vocatur nomen eius, Verbum Dei. Etenim sicut illud est proprium nomen vniuscuiusque, quod ab initio suæ natiuitatis media parentum institutione accepit: ita proprium nomen Filij Dei est illud, quod ab origine suæ natiuitatis media æterni Patris dictione, indelebili charactere accepit. Et hoc nomen solus ipse Filius Dei nouit, tum ad distinctionem aliorum nominum, quæ eidem Filio Dei ab hominibus imposita sunt: nam alia etiam homines ipsi nouerunt, quippe quæ desumpta sunt ab effectibus ipsis hominibus notis: hoc verò, cum significet propriam Filij hypostasim, solus ipse Filius nouit, sicut solus ipse suam hypostasim nouit. Tum ad distinctionem reliquarum personarum Diuinarum, inter quas solus Filius vi suæ formalis originis nascendo proprium nomen cognoscit. Quia solus Filius vi originis procedit ut Verbum subsistens, ac proinde ut se ipsum, suamque hypostasim formaliter cognoscens. Demum, cum non quo nomine aliquem cæteri vocent, sed quodnam sit ipsius nomen, quæritur, non commune, sed proprium assignari solet. Priora nomina de Filio Dei assignantur, tanquam ea, quibus illum homines vocabant. Posterius tanquam proprium ipsius à cæteris communibus condistinctum assignatur.

19. Eidem veritati ferè omnes subscribunt Patres tam Græci, quam Latini, Ignatius epist. ad Magnesianos: Per Iesum Christum, inquit, Filium suum, qui est Verbum ipsius, non pronuntiatum, sed substantiale. Clemens Romanus epist. 1. ad Iacobum Fratrem

Domini, columna 7. circa finem: Deus ergo Pater secreti Sacramenti vocabulum est, cuius verè Filius est Verbum. Alexander Alexandrinus epist. 2. ante primum Concilium Nicænum columna 6. æternum parentem, Patrem Verbi appellat. Porro Pater relatiuè dicitur ad eum, cuius est pater. Ex professio Cyrillus 1. 7. thesauri contra Eunomium probat, Filium Dei verè & propriè secundum vocabuli proprietatem dici Verbum Dei; proptereaquæ fuisse hoc nomen à Ioanne in principio sui Euangelij usurpatum, tanquam maxime proprium & expressiuum proprietatis Filij Dei. Qua de causa negat, posse Patrem Verbum appellari. Verum igitur, concludit ca. 1. Patris Verbum Filius est, neque est aliud verum Patris Verbum, quam Filius. Et in fine capitis secundi. Qui, scilicet Ioannes, appellationem hanc, nempe Verbi, tanquam maxime propriam Filio Dei posuit. Et cap. 4. occurrens obiectioni Eunomij, contententis vocabulo Verbi non propriè Filium Dei significari: Quid, inquit, prohibebit Verbum etiam propriè Filium Dei appellari, & hoc vocabulo maxime ipsum esse Filij, prout homines percipere possunt significari: quamuis multa quoque alia verba sint abusiue, & ad imitationem veri Verbi appellata. Damascenus 1. 1. Fidei cap. 6. Verbum appellat genitum & Filium, & à Patre secundum substantiam discretum; & in epistola de Trisagio pag. 2. docet, Filium & Verbum vnius hypostaseos esse ostensum. Quinta Synodus generalis in confessione Fidei, quæ habetur tomo secundo Conciliorum in fragmentis eiusdem Synodi, solum Filium fatetur Verbum Dei, his Verbis: Non alium Deum Verbum esse, qui miracula operatus est, & alium Christum, qui passus est, cognoscimus: sed vnum eundemque Dominum nostrum Iesum Christum Dei verbum incarnatum, & hominem factum. Quam doctrinam ibidem sæpè repetit.

20. Inter Patres verò Latinos omnium copiosissimè Augustinus lib. 5. de Trinit. cap. 13. Dicitur, inquit, relatiuè Filius, relatiuè dicitur & Verbum & Imago, & in omnibus his vocabulis ad Patrem refertur. Et lib. 6. cap. 2. Verbum quidem solus Filius accipitur, non simul Pater & Filius, tanquam ambo vnum Verbum. Et infra in eodem capite. Sicut Verbum de Verbo dici non potest, quia non simul ambo Verbum, sed solus Filius. Atqui si Verbum in Deo esset essentiale, dici posset Verbum de Verbo, sicut dicitur sapientia de sapientia, potentia de potentia, magnitudo de magnitudine, ut idè August. alibi docet. Et lib. 7. c. 2. Sicut Filius, ait, ad Patrem refertur, non ad se ipsum dicitur: ita & Verbum ad eum, cuius Verbum est, refertur. Eo quippe Filius, quo Verbum: & eo Verbum, quo Filius. Et ut omnem omnino dubitationem excludat, non appropriatè, sed propriè Verbi nomen se Filio tribuere, comparat illud cum nomine sapientia, quod tantum appropriatè de Filio dicitur, subditque: Non eo Verbum, quo Sapientia, quia Verbum non ad se dicitur, sed tantum relatiuè ad eum cuius Verbum est, sicut Filius ad Patrem. Sapientia verò eo quo essentia, & ideo

quia una essentia, una sapientia. Quoniam verò, & Verbum sapientia est, sed non eo Verbum, quo sapientia. Verbum enim relatiue, sapientia verò essentialiter intelligitur. Eandem doctrinam sepe repetit alibi.

Basilii.

21. Solus inter Patres Basilii lib. 5. contra Eunomium cap. 11. Verbi nomen ad Spiritum Sanctum extendit: Et Dei quidem Verbum, inquit, Filius est, Filij autem Verbum Spiritus Sanctus. Sed explicandus est, uti Sanctus Thomas explicat prima parte quæst. 34.

S. Thomas.

Augustini.

artic. 2. vel de figurata locutione, quod sicut Filius dicitur Verbum, quia, ut Augustinus testatur lib. de Fide & Symbolo cap. 3. à Patre procedit, ut manifestatiuus ipsius, & secretorum eius: ita Spiritus Sanctus dicitur Verbum Filij, quia à Filio procedit, ut manifestatiuus ipsius, & secretorum eius, iuxta illud Ioannis 16. Ille me glorificabit, quia de meo accipiet, & annuntiabit vobis. Vel, ut idem S. Thomas explicat opusc. 1. cap. 12. & quæst. 4. de verit. articulo tertio: Dicitur Spiritus Verbum Filij effectiue, quatenus Sanctis & Prophetis inspirat ut de Filio Dei loquantur.

Ioan. 16.

S. Thomas.

Augusti.

22. Vltimò propositam assertionem confirmat ratio. Etenim sola persona Filij participat propriam naturam Verbi: igitur sola persona Filij est propriè Verbum. Consequentia patet, nam ei competit propriè nomen, cui competit notio ipsa nominis. Antecedens probo, quoniam de ratione Verbi, ut probauimus, est esse signum ad manifestandum aliquid expressum. Quod eleganter docuit Augustinus lib. de Fide, & Symbolo supracitato his verbis: Verbum autem Patris ideo, inquit, dictum est, quia per ipsum innotescit Pater. Sicut ergo verbis nostris id agimus, ut noster animus innotescat audienti, & quidquid secretum in corde gerimus per signa huiusmodi ad alterius cognitionem profertur: sic illa sapientia, quam Deus Pater genuit, quoniam per ipsam innotescit signis secretissimis Pater, Verbum eius conuenienter nominatur. Atqui sola persona Filij in Diuinis est signum ad manifestandum Patrem, & omnia, quæ in intellectu Patris sunt, expressum: Igitur sola persona Filij est propriè Verbum. Minor probatur, nam sola persona Filij vi suæ originis procedit ut terminus locutionis paternæ: ergo sola persona Filij vi suæ originis procedit ut substantiale signum ad manifestandum Patrem, & omnia, quæ in Patre sunt, expressum. Consequentia claret, nam omnis locutio essentialiter tendit ad manifestandum loquentem; cum nil aliud sit locutio, quam ipsa loquentis manifestatio. Antecedens constat; nam sola persona Filij procedit per actum intellectus: solius autem intellectus est, loqui, & loquendo propria sensa exprimere ac significare. Hinc constat à priori, cur Spiritus Sanctus non sit Verbum, quia nimirum procedit per voluntatem, cuius non est loqui & significare; nam eius tantum potentia est loqui & significare, cuius est exprimere & manifestare: solius autem intellectus est exprimere & manifestare

per obiecti repræsentationem: voluntatis autem tantum est, in obiectum tendere & inclinare. Et licet etiam Spiritui Sancto communicetur intellectus, quia tamen illi non communicatur formaliter vi propriæ originis, sed concomitanter ratione essentialis inclusionis, non dicitur Verbum; quia Verbum est quod vi propriæ originis procedit ut immediatus terminus locutionis.

23. DICES. Ad rationem Verbi sufficit, ut sit manifestatiuum loquentis, absque reali processione ipsius à loquente, per solam distinctionem ac processionem rationis. Confirmatur primò, nam non quidquid est de essentia Verbi creati, est de essentia Verbi increati: nam de essentia Verbi creati non solum est realiter procedere à dicente, ut terminum locutionis ipsius, sed etiam ut actum intelligendi eiusdem: atqui hoc non est de essentia Verbi increati; ergo neque illud. Confirmatur secundò. Species intelligibilis, actus intelligendi, & Verbum in nobis sibi correspondens: sed in Deo reperitur species intelligibilis, & actus intelligendi, absque reali distinctione à principio intelligente; ergo & Verbum absque reali processione à principio dicente.

24. Respondeo negando assumptum. Ad primam confirmationem nego consequentiam: etenim ea tantum sunt extra essentiam Verbi, ut sic, quæ imperfectionem inuoluunt, & sine quibus consistere potest quidditas Verbi. Realiter autem procedere per modum actus intelligendi à principio intelligente, imperfectionem inuoluit, & sine quo consistere potest quidditas Verbi. Contra verò realiter procedere per modum termini locutionis nullam dicit imperfectionem, & sine eo constare non potest quidditas Verbi; igitur hoc, & non illud est de essentia Verbi ut sic. Maior patet, Minor quoad priorem partem probatur, & primò, quod imperfectionem inuoluat, certum est. Secundò, quod sine eo consistere possit quidditas Verbi, patet; quoniam de ratione Verbi, ut sic, non est esse actum realiter informantem: nam Verbum vocale est proprium Verbum, & tamen non est actus realiter informatiuus, sed tantum prolatiuus.

25. Quoad posteriorem verò partem probatur, & primò, quod talis productio realis nullam dicat imperfectionem, constat; quia de facto talis productio reperitur in Deo, in quo nihil imperfectum esse potest. Secundò, quod sine illa saluari non possit quidditas Verbi, sic ostendo. Quidditas Verbi consistit in signo manifestatiuo loquentis: hoc autem absque reali processione termini locutionis à loquente saluari non potest, quod sic probo. Nam dupliciter potest Verbum esse manifestatiuum loquentis, & secretorum ipsius, vno modo per transitum de habitu in actum, quo pacto transit Verbum mentale creatum de specie intelligibili habituali in speciem expressam actualem, per quod Verbum loquimur nobis ip-

si, dum

si, dum per illud nobis ipsi manifestamus, quæ in specie intelligibili & memorialatebant. Alio modo per communicationem eiusdem notitiæ actualis loquentis audienti: quo pacto nos loquimur alteri, communicando illi nostram notitiā actualem, quam de rebus habemus, medio Verbo vocali. Cum igitur nequeat Verbum Divinum esse manifestatiuum loquentis, & secretorum ipsius, primo modo, cum illud non transeat de habitu in actum, aut de specie intelligibili & habituali in expressam & actualem, sed sit ipsemet actus secundus essentialiter, ita ut ne concipi quidem possit transire de habitu in actum, necessario erit manifestatiuum secundo modo per communicationem eiusdem notitiæ actualis loquentis audienti, hæc autem communicatio, ut patet, essentialiter requirit personalem distinctionem loquentis & audientis; cum nequeat idem suam sibi actualem notitiā realiter communicare: igitur quidditas Verbi postulat, ut realiter procedat, ut terminus locutionis ab ipso principio loquente; tamen si ipsius quidditas non sit, ut realiter procedat, ut actus intelligendi à principio intelligente: quia hoc saluari potest per solam identitatem actus cum principio intelligente, non potest autem per solam identitatem locutionis cum principio loquente saluari realis locutio, quia hæc non importat solam perceptionem obiecti, sed etiam manifestationem loquentis, quæ in Deo necessario importat distinctionem personalem. Hinc constat, Verbum increatum in hoc magis assimilari Verbo creato vocali, quam mentali: siquidem vocale non transit de habitu in actum, sicut mentale, sed de actu in actum per communicationem eiusdem notitiæ actualis loquentis audienti.

26. Ad Secundam Confirmationem concedo hæc in nobis sibi correspondere, quoniam in nobis actus ipse intelligendi, cum transeat de specie habituali in actualem, habet veram & propriam rationem Verbi manifestatiui eorum, quæ in specie intelligibili latebant. In Divinis autem, cum actus intelligendi non transeat ex specie habituali in actualem, non potest habere veram & propriam rationem Verbi, cuius essentia postulat, ut sit manifestatiuum loquentis.

27. Instabis. Ad rationem Verbi sufficit, ut sit tantum manifestatiuum ad extra; nam per talem aptitudinem saluari potest quidditas Verbi increati. Confirmatur, quia, ut sequenti disputatione probabimus, saluatur quidditas doni increati per solam aptitudinem communicabilitatis ad extra: igitur per solam aptitudinem manifestationis ad extra, saluabitur quidditas Verbi increati. Respondet. Nego antecedens. Ad Confirmationem nego consequentiam. Ratio discriminis est, quia donum essentialiter consistit in liberali & gratuita communicatione donatoris; Verbum autem in perfecta manifestatione loquentis: nequit autem saluari liberalis & gratuita communicatio ad in-

tra, cum omnis communicatio ad intra sit summe necessaria. Contra verò nequit saluari perfecta manifestatio loquentis ad extra, quia hæc consistit in perfecta communicatione notitiæ actualis loquentis audienti: nulla autem creatura capax est totalis communicationis notitiæ actualis Dei loquentis, cum nulla creatura capax sit comprehensionis Dei: igitur nequit saluari perfecta ratio Verbi increati per solam manifestationem ad extra: contra verò, nequit saluari perfecta ratio doni increati per solam communicationem ad intra.

28. Dico Secundò: Relatio Verbi est eadem cum relatione Filij, sola ratione inadaequata diuersa. Est Damasceni supra citati: Vnius namque eiusdemque hypostaseos ostensiuæ sunt Filius & Verbum. Est etiam Augustini: *nam eo Filius, quo Verbum; & eo Verbum quo Filius*. Non igitur alia relatione est Filius, alia Verbum, sed vna eademque adæquatè sumpta & Filius est, & Verbum, licet vna magis exprimat, quod non exprimit altera: nam relatio filiationis magis exprimit identitatem naturæ, & ordinem ad genitorem; relatio autem Verbi similitudinem intentionalem, & respectum ad dicentem. Vtraque tamen relatio constituit essentialiter Filium. Nam cum Filius debeat vi sue processionis procedere adæquatè similis principio producenti, & principium producens in Divinis non solum constituatur ex natura, sed etiam ex obiecto proximo determinante principium productivum ad producendum, debet Filius, vi sue processionis, utramque similitudinem & naturalem, & intentionalem accipere; ac proinde per utramque relationem, & quæ respicit principium communicatiuum naturæ, & quæ respicit principium communicatiuum similitudinis intentionalis obiecti, constituitur in esse Filij. Rursus, quia Verbum Divinum procedit ut subsistens in eadem natura cum principio dicente, procedit essentialiter ut Filius: quia non solum procedit ut simile intentionaliter obiecto intelligibili, quod habet ut Verbum, sed etiam ut simile in natura principio producenti, quod habet ut Divinum, atque ad eò ut adæquatè simile principio intelligenti, quod est de ratione Filij ut sic. Vnde si non esset Verbum, non esset Filius, quia non haberet similitudinem intelligibilem; atque ad eò non esset adæquatè simile principio producenti. Neque si Filius non esset, Verbum Divinum esse posset, quia Verbum Divinum essentialiter postulat consubstantialitatem cum principio dicente: & consequenter cum similitudine intentionali essentialiter postulat similitudinem in natura: quæ duplex similitudo constituit Filium intellectualem. Hinc patet, correlatiuum Verbi increati, quæ Verbum increatum est, esse Patrem, quæ pater est, quod aperte docuit Augustinus supra citatus: *vbi Relativè, inquit, dicitur Filius, relativè dicitur & Verbum, & imago, & in omnibus his vocalis ad Patrem refertur*.

Damascen.

Augustin.

Augustin.

S. Thomas.
Sylvius.
Augustin.

29. Dico Tertio: Verbum Divinum non connotatiue, & in obliquo, sed formaliter & in recto importat relationem realem ad dicentem. Est S. Thomæ, 1. p. quæst. 34. art. 1. 3. Syluij ibid. idque expressè docuit Augustinus illis verbis: *Eo Filius, quo Verbum, & eo Verbum, quo Filius*. Atqui Filius non connotatiue, & in obliquo, sed formaliter & in recto importat relationem Filij ad Patrem: ergo & Verbum ad dicentem. Ratio verò est, quoniam Verbum increatum importat relationem integrantem & complementem relationem Filij intellectualis. Atqui Filius formaliter & in recto importat relationem ad genitorem: ergo & Verbum ad dicentem.

S. Thomas.
Augustin.

30. Dico quartò: Verbum non tantum de materiali, & in obliquo, sed de formali & in recto importat expressionem obiecti. Est S. Thomæ q. 4. de verit. art. 5. & colligitur ex Augustino 7. de Trinit. c. 2. ubi docet, in conceptu Verbi includi sapientiam; nec aliud esse Verbum, quam natam sapientiam. Sapientia autem non de materiali, & in obliquo, sed de formali & in recto importat expressionem obiecti. Fundamentum verò est, quoniam Verbum est intellectualis imago omnium obiectorum, ex quorum vel habituali notitia, ut in nobis, vel ex actuali, ut in Deo procedit. Atqui intellectualis imago non materialiter & in obliquo, sed formaliter & in recto expressionem obiecti, cuius est imago, importat: ergo. Maior est Augustini loco præcitato, & probatur; nam Verbum est quædam intellectualis manifestatio: omnis autem intellectualis manifestatio fit per expressionem obiecti, cuius est manifestatio; cum nequeat intellectus aliter se ipsum manifestare, quam per vitalem expressionem sui.

Augustin.

31. Dubitari autem ulterius potest, quid principaliter ex his duobus importet Verbum, relationemne ad dicentem, an expressionem obiecti? dubitandi ratio est, quoniam expressio obiecti est quid absolutum, Verbum autem principaliter significare videtur respectum ad dicentem. Hoc tamen non obstante, dicendum est cum S. Thoma loco præcitato, & Ferrariensi 4. contra Gentes cap. 13. §. Ad secundum dub. Verbum principaliter importat expressionem obiecti. Ratio, quæ moueatur, est: quia sicut verbum vocale ex hominum placito; ita mentale creatum ex natura sua principaliter ordinatur ad significandam manifestationem loquentis; minus verò principaliter relationem ipsius ad dicentem: ita & Verbum increatum, ad quod per analogiam ad creatum translatus est hoc nomen Verbum, principaliter institutum videtur ad denotandam manifestationem Patris loquentis, minus verò principaliter relationem ipsius ad dicentem. Cæterum expressio obiecti, quæ in Verbo increato principaliter importatur, non est expressio obiecti creati, sed increati; creati verò expressio non nisi secundariò & materialiter. Etenim sicut æternus Pater æterno suo Verbo primariò intendit manifestare seipsum, & omnia, quæ ipsum essentialiter

S. Thom.
Ferrariensis.

constituunt; secundariò verò & consequenter creaturas, tanquam terminos extrinsecos suæ potentie: ita expressio obiecti, quæ principaliter importatur in Verbo increato, non est expressio obiecti creati, sed increati.

32. Dices. Verbum importat proprietatem personalem; sed hæc principaliter dicit respectum, non absolutum: ergo. Confirm. 1. Verbum importat respectum formaliter complementem relationem Filij intellectualis: sed relatio Filij intellectualis principaliter importat respectum ad dicentem. Confirm. 2. Eo modo Verbum includit respectum ad dicentem, quo Filius ad generantem: sed Filius principaliter importat relationem ad generantem, minus principaliter naturam: ergo & Verbum principaliter importabit relationem ad dicentem, minus verò principaliter expressionem obiecti. Confirm. 3. Verbum est nomen personæ: sed persona principaliter in Diuinis significat relationem, minus verò principaliter naturam; quia illam formaliter, hanc verò materialiter importat.

33. Respondeo. Concedo Verbum importare proprietatem personalem, sed non æquè primò, ac proprietatem absolutam. Eodem modo respondetur ad primam confirmationem, Verbum importare quidem respectum complementem filiationem intellectualem, non tamen æquè principaliter, atque ipsam representationem obiecti. Ad secundam neganda est maior: nam aliquid explicitè dicit Verbum, quod explicitè non dicit Filius. Verbum enim explicitè dicit manifestationem obiecti, quam explicitè non dicit Filius. Et quia ista nomina ex humanis translata sunt ad Diuina: sicut in humanis Verbum principaliter importat manifestationem obiecti; nam ad hanc est principaliter impositum, ita translatus ad Diuina principaliter significabit eandem obiecti manifestationem. Ad tertiam concedenda est minor de persona significata sub explicito nomine personæ; neganda verò de persona non significata sub explicito nomine personæ, sed Verbi manifestationi loquentis.

34. Dico quintò: Solus Pater soli Filio in Diuinis propriè loquitur. Est contra Ruiz disput. 60. sect. 6. opinantem, omnes personas in Diuinis loqui tum sibi ipsis, tum inter se mutuo. Fundamentum nostræ assertionis est hoc. Propriè loqui est se ipsum manifestare: atqui solus Pater soli Filio se ipsum propriè manifestat: igitur solus Pater soli Filio in Diuinis propriè loquitur. Maior constat, quia nil aliud est loqui, quam se ipsum sibi, vel alteri manifestare. Minorè ostendo: & primò quòd solus Pater se ipsum propriè manifestet, constat: nam se ipsum manifestare, est notitiam suam alteri communicare, quæ fiat alteri notus. Solus autem Pater sui notitiam communicat, quæ fiat alteri notus: nam Spiritus Sanctus nullam sui notitiam alteri personæ communicat, cum nulla possit esse communicatio in Diuinis, nisi per realem productionem: atqui Spiritus Sanctus

Ruiz.

nihil

nihil ad intra producit; igitur nequit se ipsum alijs personis manifestare. Eadem ratio probat de Filio respectu Patris, cui sicut nihil Filius communicat; ita se ipsum illi manifestare non potest.

35. Sola difficultas est de Filio respectu Spiritus Sancti, cui simul cum voluntate communicat una cum Patre notitiam & sui & Patris. Verum quia talem notitiam Pater & Filius non communicat Spiritui Sancto per actum intellectus, sed voluntatis, non dicuntur Pater & Filius ad Spiritum Sanctum proprie loqui: quia locutio formaliter est actus intellectus, quo loquens se ipsum manifestat audienti.

36. Secundò, quòd soli Filio æternus Pater proprie loquatur, sic probò: Nam si cui alteri proprie loqueretur, vel loqueretur Spiritui Sancto, vel sibi ipsi: (loquimur enim de locutione ad intra) atqui ex dictis constat, Patrem ad Spiritum Sanctum proprie non loqui, cum illi sui notitiam non communicet per actum intellectus, cuius tantum est loqui.

37. Quod autem neque ad se ipsum loquatur, patet: quia Pater non producit Verbum, ut in eo se ipsum cognoscat, & quasi se ipsum sibi manifestet; sed potius, ut se ipsum manifestet alteri, nempe Filio. Igitur solus Pater soli Filio proprie loquitur. Loquitur autem Pater Filio, communicando illi perfectam notitiam sui. Est enim locutio ipsa notionalis intellectus Patris, ut actu se ipsam communicans & manifestans Filio: est verò auditio ipsa passiva intellectus notionalis Filij, aut actu communicata Filio, iuxta illud Ioan. 15. *Omnia, quæ audiui à Patre meo, notafeci vobis.* Persona verò loquens est ipse Pater, sicut audiens est ipse Filius.

38. Ex his constat primò: Non modò realiter distingui personam loquentem ab audiente, sed ipsam locutionem ab auditione. Nam locutio est ipsa notitia Patris, terminata relatione dicentis: auditio verò est eadem notitia communicata Filio, terminata relatione Verbi dicti.

39. Constat secundò: Patrem proferre Verbum, ut manifestativum non sibi, sed Filio: quia non proferit illud ex notitia habituali, ut in eo actu ipse cognoscat, quod tantum habitu sciebat, sed ex notitia actuali, ut in eo Filius cognoscat, quidquid Pater ipse cognoscebat, quidquid in oppositum doceat Vasquez disp. 144. c. 2.

40. Dices. Pater non solum dicit Verbum, sed se ipsum, Spiritum Sanctum & totam Trinitatem, ut docet S. Thomas 1. p. q. 34. art. 1. ad 3. & cum eo ferè omnes Theologi: ergo non solum loquitur ad Filium, sed etiam ad se ipsum, ad Spiritum Sanctum, & ad totam Trinitatem. Consequentia probatur, nam loqui & dicere sunt idem. Respondeo negando consequentiam. Ratio discriminis est, quoniam *dicere* præter respectum ad Verbum productum, importat explicitè respectum ad res Verbo dictas: *loqui* verò præter respectum ad Verbum productum, importat explicitè respectum manifestantis ad eum, cui fit ma-

nifestatio. Vnde Pater producendo Verbum, non solum dicit se ipsum & totam Trinitatè, sed etiam creaturas omnes possibiles, ad quas tamen non loquitur, quia ipsæ non se manifestant, cum nihil sint.

41. Confirmatur, nam ita se habet *dicere* & *loqui* Diuinum ad intra, sicut *dicere* & *loqui* Diuinum ad extra: sed *dicere* Diuinum ad extra præter productionem rerum, terminatur ad res ipsas externo Verbo dictas: contra verò, *loqui* Diuinum ad extra præter productionem Verbi externi, terminatur ad eos, quibus per locutionem se ipsum manifestat. Minor constat Pl. 148, *ipse dixit, & facta sunt*: & Hebræor. 1. *Multifariam multisq. modis olim Deus loquens Patribus*, &c. Vbi vides, *dicere* terminari ad res dictas; *Loqui* verò ad personas, ad quas dirigitur locutio. Propter hoc ergo, discrimen potest Pater producendo Verbum se ipsum & reliquas personas, imò & creaturas omnes *dicere*, non potest autem *loqui* ad personas omnes; quia *dicere* importat respectum repræsentantis, quem Verbum prolatum habet ad obiecta repræsentata; qui respectus, cum sit tantum cognoscentis ad cognitum, potest esse in ordine ad omnia cognita. *Loqui* verò, cum præter respectum ad Verbum prolatum, importet respectum manifestantis ad eum, cui fit manifestatio, & non quevis persona Diuina cuilibet personæ Diuinæ se ipsum manifestet; cum hoc requirat communicationem notitiæ personæ loquentis audienti, non quevis persona cuilibet personæ loqui potest, sed tantum illa, quæ se per actualem notitiam communicat; & illi soli, cui actualis notitia vi propria originis communicatur: hæc autem est solus Pater, & solus Filius.

42. Pro maiore explicatione distinguenda sunt hæc quatuor in Diuinis: *Intelligere*, *Dicere*, *Loqui*, *Producere*. *Intelligere* importat solum respectum intelligentis ad intellectum, qui in Diuinis est tantum rationis: nam in Diuinis intelligens, ratio intelligendi, & intellectum sunt idem: vnde competit omnibus personis respectu quorumcunque obiectorum.

43. *Producere* importat solum respectum producentis ad productum, qui realis est, & non competit, nisi certæ personæ in ordine ad certum terminum ab ipso producente distinctum.

44. *Dicere* cum ipso respectu reali ad Verbum productum, importat respectum rationis ad obiecta ipsa Verbo dicta & significata. Vnde etsi soli Patri proprie comperat, quia solus Pater dicit Verbum, eoq. mediante se ipsum, & res omnes Verbo significatas & expressas, propter huiusmodi tamen respectum ad obiecta Verbo significata, tribui potest cuilibet personæ: quia sicut quælibet persona ratione cognitionis essentialis dicit respectum rationis ad obiecta Verbo repræsentata: ita quælibet persona in aliquo sensu Verbo se ipsam dicit, & omnia Verbo expressa. Vnde & Pater se ipsum & omnia Verbo dicit: & Filius se ipso, tanquam Verbo se ipsum & omnia dicit: & Spiritus Sanctus pariter se ipsum

Psalm. 148.
Hebr. 1.

Ioan. 15.

Vasquez.

S. Thomas.
Omnes ferè
Theologi.

ipsum

Ruiz.

ipsum Verbo, & reliqua omnia dicit. Est tamen notandum discrimen inter *intelligere* & *dicere* sumptum essentialiter; quod etiam notavit Ruiz disp. 59. sect. 4. n. 8. & disp. 60. sect. 6. n. 8. quod *intelligere* vi nominis solum importat respectum intelligentis ad intellectum, nullo connotato termino notionali: *Dicere* verò cum respectu ad obiecta dicta connotat Verbum terminatum relatione producti, abstrahendo, an illud sit productum à persona, quæ eo mediante intelligit, an ab aliqua alia.

45. *Loqui* verò in sua explicita ratione importat respectum, tum ad Verbum à loquente prolatum, tum ad personam, ad quam locutio ipsa dirigitur. Qui respectus, licet sit unus & idem, habet tamē duas rationes inadæquatas, alteram quā terminatur ad Verbum productum; alteram, quā terminatur ad personam, cui mediante Verbo manifestatur ipsa notitia Patris loquentis. Vnde sicut terminus ipse productus includit duas rationes inadæquatas, alteram Verbi manifestantis loquentem, alteram personæ percipientis manifestationem, tali Verbo factam: ita & respectus ipse. Vnde ratione neutrius respectus potest *loqui* competere, nisi soli Patri, respectu solius Filij: quia sicut solus Pater mediante Verbo à se producto communicat notitiam sui Filio: ita solus Pater soli Filio se ipsum manifestat; adeoque solus Pater ad solum Filium propriè loquitur.

46. Ex dictis deducitur primò, Verbum, *Dici*, ad Divina translaturum sumi posse dupliciter, vno modo propriè, quo pacto sumitur notionaliter, & est proprium Filij: solus quippe Filius dicitur; nam solus Filius producit actione expressiva Verbi, quæ est propriè dictio: sicut enim solus Pater dicit Verbum exprimendo; ita solus Filius dicitur ut Verbum expressum subsistens. Secundo modo minùs propriè, quā ratione sumitur absolute, & convenit omnibus personis: quælibet enim persona dicitur, imò & creaturæ omnes dicuntur. Etenim *Dici* essentialiter sumptum idem est, ac Verbo representari: atqui omnes personæ & creaturæ Verbo representantur: igitur omnes personæ, & creaturæ dicuntur. Quo fit, ut secunda persona dupliciter dicatur, vno modo notionaliter, ut Verbum locutione prolatum; alio modo ut obiectum cognitione expressum.

47. Deducitur secundò: Filium non solum esse Verbum Patris, ut *Dicentis*, sed etiā ut *Dicti*: quia non solum dicitur à Patre, tanquam à principio realiter proferente; sed etiā dicitur ipsum: Patrem, tanquam obiectum expressum, & se ipso manifestatum.

48. Controuertitur autem inter Scholasticos, an sicut dicitur Verbum Patris: dici etiā possit Verbum creaturarum. Negant Alensis 1. p. q. 62. memb. 1. art. 4. in fine, Bonaventura in 1. dist. 27. p. 2. art. 1. q. 2. ad penult. Rich. art. 2. qu. 3. ad 3. Ruiz disp. 62. sect. 3. in fine. Quorum fundamentum est, tum autoritas Anselmi in monolog. c. 32. vbi: *Verbum*, inquit, quo creaturam dicit, nequaquam similiter est

Alensis.
Bonavent.
Richar.
Ruiz.
Anselmus.

Verbum creaturæ, quia non est eius similitudo, sed principalis essentia. Tum ratio, nam sicut Spiritus Sanctus, inquit Bonaventura, non dicitur donum creaturæ; ita nec Filius dicitur Verbum creaturæ; cum non minùs in processione Spiritus Sancti includatur respectus ad creaturas, quàm in processione Verbi. Affirmant verò S. Thomas 1. p. q. 34. a. 3. ad ult. & quæst. 4. de verit. art. 5. ad 2. & 4. contra gentes cap. 13. Ferrarientis ibidem §. *Nec obstat.* Aureol. in 1. dist. 27. part. 2. art. 3. circa finem, Mayronus quæst. 4. vbi concedit, Filium dici posse Verbum creaturarum terminatiuè, non autem principiatiuè, Torres 1. part. quæst. 27. art. 1. disp. 6. quæst. 3. propos. 5. Vasquez disp. 143. cap. 3. num. 12. Suarez lib. 9. de Trin. ca. 9. in fine, qui prædictam locutionem admittit cum limitatione declarante, utly *creaturarum* fter terminatiuè, non principiatiuè: & capite 6. eandem locutionem absolute admittit, absque vlla limitatione. Quorum sententia mihi probabilior est.

S. Thomas.

Ferrar.
Aureolus.
Mayronus.

Torres.
Vasquez.
Suarez.

50. Moueor primò ad hanc sententiam asserendam, quia Verbum duplicem importat respectum, & realem ad dicentem, & rationis ad dicta: ergo licet Verbum creaturarum dici non possit secundum priorem respectum, ut notauit Mayronus, dici saltem potest, secundum posteriorem. Secundo, quia hæc propositio: *Deus est Verbum creaturarum*, non plus importat, quàm hæc: *Deus est Scientia creaturarum*. Etenim non alio modo Deus est Verbum creaturarum, quàm exprimendo & representando creaturas: atqui hæc est propria propositio; ergo & illa. Confirmatur, nam hæc est propria locutio, & à Patribus usurpata, *Filius est Verbum expressum, & operatum creaturarum, ratio & ars omnium creatibilium*: ergo & hæc, *Filius est Verbum creaturarum*. Consequentia constat, nam quod illa dicit explicitè, hæc dicit implicitè. Eadem ratione, ut notat ibidem Ferrarientis, Spiritus Sanctus non solum dicitur amor Patris & Filij, essentia, & totius Trinitatis, sed etiā creaturarum: cum non minùs Spiritus Sanctus sit amor creaturarum, quàm Filius verbum earundem.

Ferrar.

51. Ad Anselmum respondet S. Thomas quæst. cit. de verit. quod ille tantum noluerit, Filium dici posse Verbum creaturarum eo modo, quo dicitur Verbum Patris, cuius non solum est Verbum expressiue, sed etiam originatiue.

Anselmus.
explicatur
à S. Thomas.

52. Ad rationem dico, magnum esse discrimen inter Spiritum Sanctum, ut donum creaturarum, & Filium, ut Verbum earundem. Nam Spiritus Sanctus non est donum creaturarum per actualem, sed per aptitudinalem duntaxat communicationem sui ad creaturas: est autem Filius Verbum creaturarum per actualem representationem earum. Quia verò in his propositionibus importatur actualis communicatio, actualis quæ expressio creaturarum, ideo impropriè dicitur: Spiritus Sanctus est donum creaturarum: propriè verò dicitur, Filius est Verbum creaturarum:

quia

quia actualis communicatio Spiritus Sancti ad creaturas, quam hæc propositio importat, non includitur in ipsa persona Spiritus Sancti, quatenus donum est: sicut includitur in persona Filij, quatenus Verbum est actualis expressio creaturarum: sola autem aptitudinalis communicatio ad creaturas includitur in persona Spiritus Sancti, quæ donum est. Vnde retorqueo potius argumentum: Nam sicut propria est hæc locutio, *Spiritus Sanctus est donabilis creaturis*: ita & hæc, *Filius est Verbum creaturarum*: nam ita se habet donabilitas in Spiritu Sancto; sicut expressio creaturarum in Verbo.

53. Deducitur tertio, quo pacto de solo Filio dicatur Ioan. 1. *Per ipsum facta sunt omnia*, quia cum solus Filius sit Verbum Patris, & in agente intellectu Verbum sit principium operis, quia Verbum in mente artificis est exemplar, quo artifex determinatur ad opus producendum, rectè per Verbum dicitur Deus omnia fecisse. Quod eleganter expressit Augustinus lib. 15. de Trinit. cap. 11. *Animaduertenda*, inquit, *est in hoc anigmate etiam ista Verbi Dei similitudo, quod sicut de illo Verbo dictum est: Omnia per ipsum facta sunt, ubi Deus per unigenitum Verbum suum prædicatur universa fecisse: ita hominis opera nulla sunt, quæ non prius dicuntur in corde. Unde scriptum est Ecclesiastici 37. Initium omnis operis Verbum. Et paulò post: Et est hæc in ipsa similitudine Verbi nostri similitudo Verbi Dei, quia potest esse verbum nostrum, quod non sequatur opus; opus autem esse non potest, nisi præcedat Verbum: sic & Verbum Dei potuit esse nulla existente creatura; creatura autem nulla esse potest, nisi per ipsum, per quod facta sunt omnia. Ceterum notandum, Verbum Divinum esse tantum expressivum Patris, & totius Trinitatis; creaturarum autem non modò esse expressivum, verum etiam & operativum, quia non solum repræsentat illas, sed etiam est principium exemplandi & operandi illas.*

54. Deducitur quartò, Deum loqui etiam ad extra creaturis intellectualibus, se ipsum illis per communicationem suæ notitiæ manifestando: Et primò quidem beatis per claram visionem suæ notitiæ: Secundò, Prophetis per evidentem communicationem suæ locutionis, quæ *evidentia in attestante* à Theologis dici solet: Tertiò, reliquis viatoribus per obscuram revelationem suæ cognitionis. In quibus omnibus proportionaliter distinguenda sunt, & locutio in Deo loquente, & auditio in creatura auscultante. Est autem locutio Dei, actus ipse Divini intellectus, quatenus per externum signum ordinatur ad manifestandum se ipsum creaturæ. Est verò auditio, actus ipse intellectus creati, quo formaliter percipit locutionem Dei per externum signum sibi manifestatam. Dicitur etiam Deus loqui ad creaturas rationis expertes, sed improprie, cum illæ non sint propriæ auditionis capaces.

Solutio argumentorum.

55. **A**D argumenta primæ sententiæ. Respondeo, utrumque fundamentum Durandi falsum esse, ut constat tum ex disputatione de processionibus sectione 4. tum ex disputatis hîc. Nec est eadem ratio de amore, quoniam hîc ex vi nominis non importat, nisi actum voluntatem informantem, respondetque intellectui, quæ pariter informationem importat actus cum potentia.

56. Ad primam probationem ex Anselmo respondet S. Thom. 1. p. q. 34. art. 1. ad 3. Anselmum improprie eo loco accepisse *Dicere* pro intelligere. Ceterum Anselmus eodem libro c. 37. expresse docet, Verbum relative dici ad eum, cuius est Verbum: *Verbum*, inquit, *hoc ipsum, quod Verbum est, aut imago ad alterum est, quia non nisi alicuius Verbum est, aut imago.*

57. Ad secundam dico, de ratione verbi esse, ut sit manifestativum & expressivum per modum mentalis locutionis, quæ in Deo esse nequit, nisi per communicationem actualis notitiæ unius personæ ad alteram: cum nequeat eadem persona in Divinis sibi ipsa loqui, quia non potest persona Divina ex scientia habituali transire in actualem, ac proinde per eam sibi objecta manifestare, ac proinde sibi ipsa loqui.

58. Ad tertiam nego, in Deo fore proprium *Dicere*, præcisâ omni productione ad intra: quia *Dicere*, præter respectum ad objecta dicta, importat respectum ad terminum productum, mediante quo objecta dicuntur & repræsentantur, quare præcisâ productione in Deo solum remaneret intelligere, quo se & reliqua à se cognosceret, non autem *Dicere*, quo Verbum producendo se ipsum, & reliqua in Verbo repræsentata cognosceret.

59. Ad quartam nego antecedens. Ad cuius probationem cōcedo, actum personalem, ut sic, non cadere supra creaturas, nec reflecti posse supra principium, à quo est; cadere tamen posse supra creaturas, & reflecti supra principium, à quo est, ratione actus essentialis, quem essentialiter includit. Quia igitur *Dicere*, præter respectum realem producentis ad productum, importat respectum rationis ad res dictas, & repræsentatas medio Verbo producto, potest ratione huius cadere supra creaturas, & reflecti supra principium, cum non minus principium, quàm creaturæ, & reliqua omnia in Verbo dicantur, & exprimantur, ut ex dictis constat.

60. Ad quintam, distinguendum est *Ly Dicere*: nam proprie sumptum non nisi personæ Verbum producenti competit: unde soli Patri proprie convenit, qui medio Verbo à se producto dicit se, & omnia à se: sumptum verò absolute pro ipso intelligere competit omnibus personis. In quo sensu negandum est, neminem *Dicere* posse Verbo ab alio produ-

Ad fundamentum
Durandi.

Explicatur
Anselmus à
S. Thoma.

Augustin.

Eccles. 37.

do:

cto: nam licet hoc verum sit de verbo creato, falsum est de Verbo increato. Cuius discriminis ratio est, quia Verbum increatum ratione notitiæ absolutæ, quam includit, identificatur cum omnibus personis, atque ad eod aliquam personam potest intelligere Verbo ab alio producto: Verbum autem creatum non potest vniri, nisi cum eo, à quo producit; & quia ad intelligendum requiritur, vt intelligens informetur actu ipso intelligendi, nequit vnus intelligere Verbo ab alio producto.

61. Ad sextam, distinguo maiorem: Verbum est actus vitalis immanens, terminatus relatione producti ad dicentem, concedo: est actus vitalis immanens, nulla relatione producti ad dicentem terminatus, nego. Vnde ad Minorem concedo, personas Diuinas esse vitaliter immanenter intelligentes, non per Verbum essentiale, quod nullum est, sed per actum ipsum intelligendi essentialem, communem omnibus personis.

62. Ad septimam, concedo Maiorem, quando Verbum non supponitur adæquatè productum. Quia igitur in Diuinis Verbum supponitur adæquatè productum à Patre, reliquæ personæ intelligentes, Verbum non produciunt, sed intelligunt tantum verbo à Patre producto. Ad probationem Maioris concedo, Verbum in nobis poni propter necessitatem intelligendi; nego autem ob eandem necessitatem poni in Deo, sed tum propter necessitatem loquendi, tum propter fecunditatem naturæ. Nam sine Verbo, nec esset propria locutio intra Deum, quia hæc in Deo saluari nequit, absque reali distinctione personarum loquentis & audientis; nec fecunditas naturæ, quæ essentialiter postulat adæquatam communicationem sui, non solum per actum volendi, sed etiam per actum intelligendi.

63. Ad octauam, neganda est sequela. Etenim in eo casu Deus non intelligeret Verbo à se producto, sed actu ipso absoluto intelligendi: quia, vt diximus, Verbum in Deo non est necessarium ad intelligendum, sed tantum ad loquendum, & ad naturæ fecunditatem. Vnde solum sequeretur, in eo casu Deum non fore loquentem, nec fecundum intra se.

64. Ad nonam, nego consequentiam. Ratio discriminis est, quia distinctio, quæ inter Verbum prolatum & proferentem intercedere debet, in verbo creato saluatur in sola qualitate absoluta cum relatione transcendentali ad proferentem, quia per solam qualitatem absolutam cum relatione transcendentali ad proferentem verbum creatum sufficienter distinguitur ab ipso proferente. At in Verbo increato talis distinctio saluari nequit in aliqua perfectione absoluta, quia omnis perfectio absoluta in Diuinis communis est omnibus personis: igitur saluari debet in aliqua perfectione respectiua, quæ est ipsa formalis relatio producti ad producentem. Ad probationem verò consequentiæ Respondeo, nos ex Verbo creato deuenire in cognitionem Ver-

bi increati, præcisè imperfectionibus, quæ cum ipso Verbo creato sunt annexæ, inter quas vna est, vt distinguatur à proferente secundum perfectionem absolutam. Ad Confirmationem concedo, Verbum increatum non esse expressiuium, & manifestatiuium obiecti formaliter per relationem producti, quam supra notitiæ essentiali superaddit, sed per ipsam notitiæ absolutam, quam essentialiter includit.

SECTIO II.

An Verbum Diuinum importet respectum ad creaturas ratione proprietatis personalis, an ratione notitiæ absolutæ, quam essentialiter includit?

65. Omnes conueniunt, Verbum Diuinum, præter respectum ad Patrem dicentem, importare etiam respectum ad res, se ipso dictas & manifestatas. Fundamentum est, quia Verbum non solum est terminus à Patre productus, sed etiam actualis manifestatio, & declaratio omnium obiectorum, quæ sunt in mente Patris: ergo non solum vt terminus productus dicit respectum ad Patrem dicentem, sed etiam vt actualis declaratio obiectorum, ad obiecta declarata, & se ipso manifestata.

66. Consentiunt etiam omnes, priorem respectum ad Patrem dicentem esse realem; posteriorem verò rationis, eod quod ille constituat Verbum in esse personali, fundeturque in ipsa passiva origine producti; hic tantum consequitur ad primum, & fundatur in sola representatione, & manifestatione obiectorum, quæ in Deo realis non est: tametsi aliqui contendunt, hunc respectum Verbi ad res dictas esse transcendentalem. Vocant autem respectum transcendentalem, omnem respectum, sine quo vnum sine alio intelligi non potest, qui interdum est tantum secundum dici & solus respectus rationis, licet supponat fundamentum reale; vt in præsentem materia intentionalis expressio & declaratio obiectorum, in qua proximè fundatur iste respectus rationis, est realis perfectio in Verbo: consistit enim in reali representatione & comprehensione omnium obiectorum, quæ à quouis loquente dici, & representari possunt. Hoc autem maximam dicit perfectionem in Deo; dicit enim infinitam cognitionem declaratiuam & comprehensiuam rerum. Vltimò conueniunt, Verbum Diuinum principalem respectum manifestantis dicere ad obiectum primum, minus verò principalem ad obiectum secundarium. Etenim principaliter Verbum manifestat essentiam Diuinam, & totam Trinitatem, quæ est obiectum primum, quam creaturas, quæ sunt obiectum secundarium, Vterque tamen respectus tam ad obiectum

prima-